

к.е.н., доц. **Флейчук М.І.**, докторант НІСД

Передумови світової фінансової кризи та напрями нейтралізації її негативних наслідків в Україні

Львів 2010

Компоненти індексу міжнародної (глобальної) безпеки iSi

Індекс міжнародної (глобальної) безпеки за 2006-2008 рр.

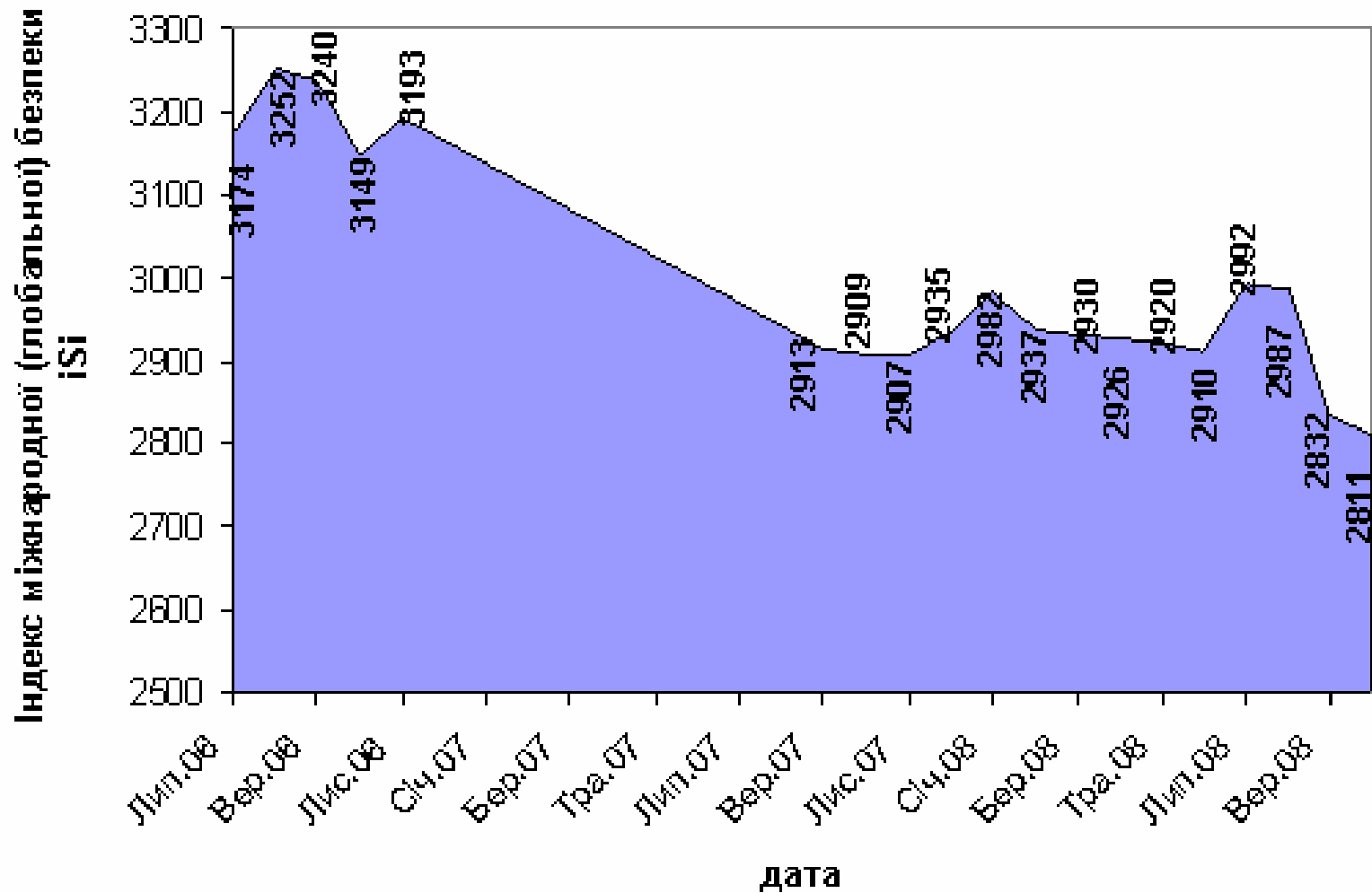
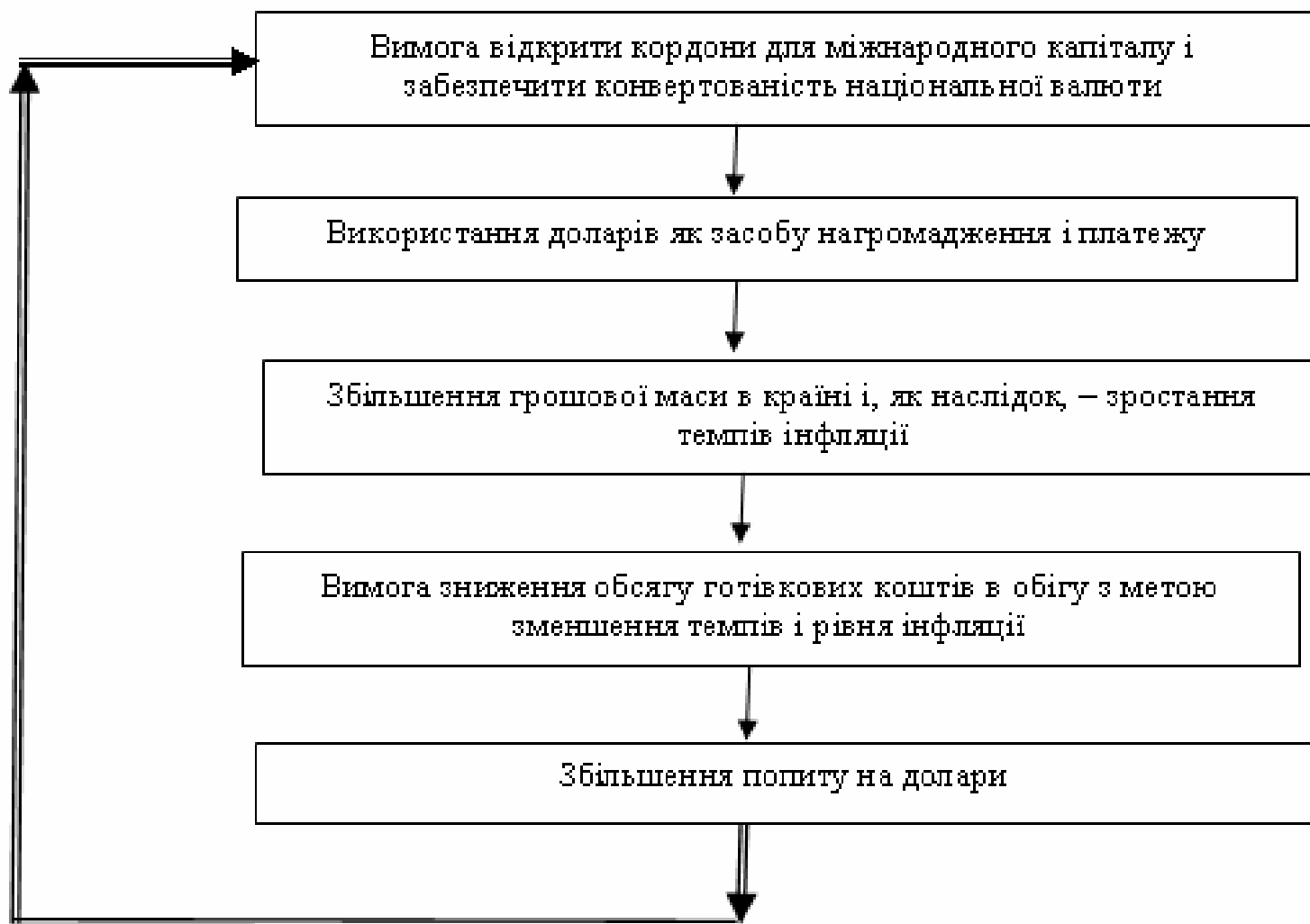
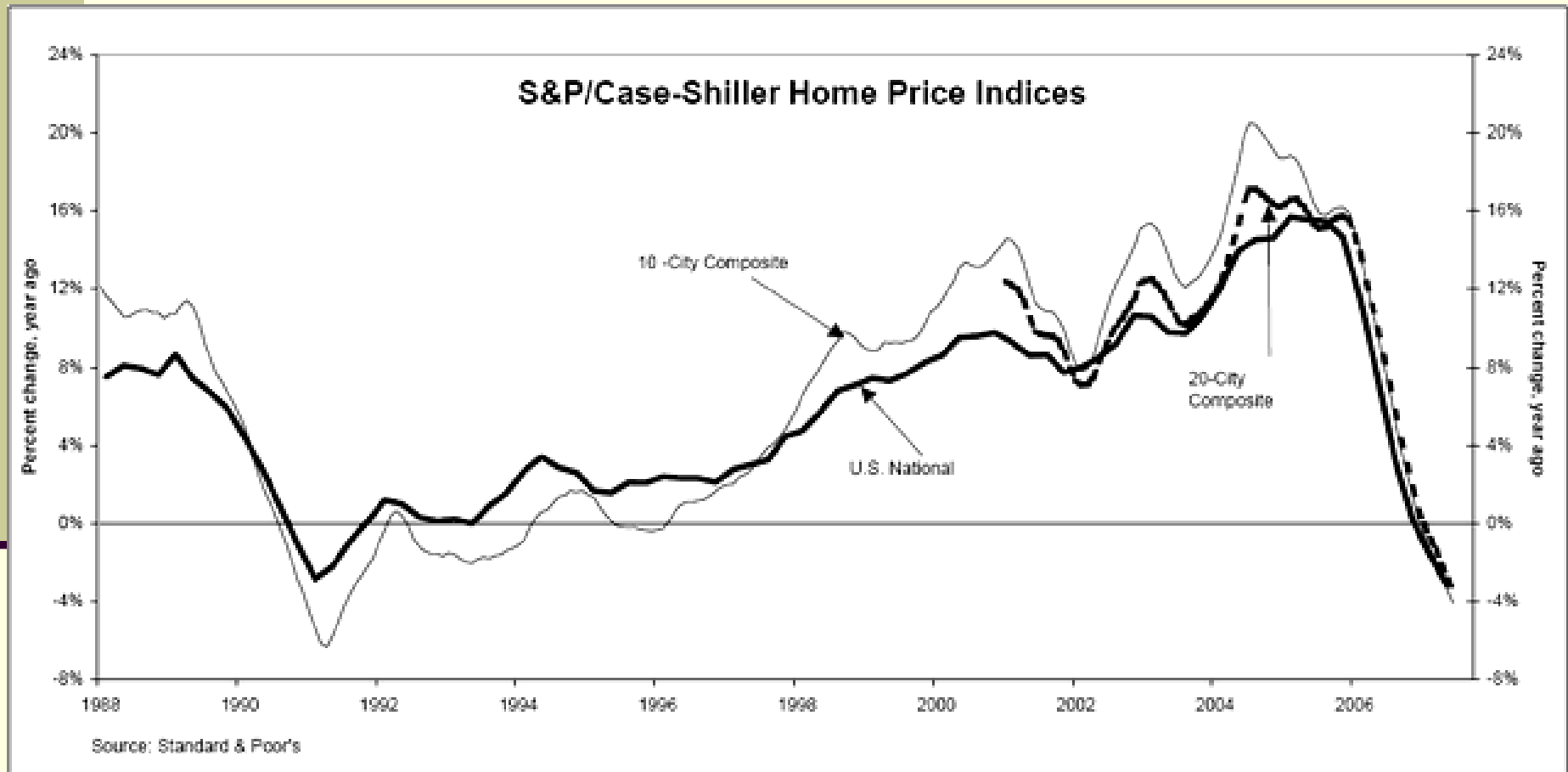

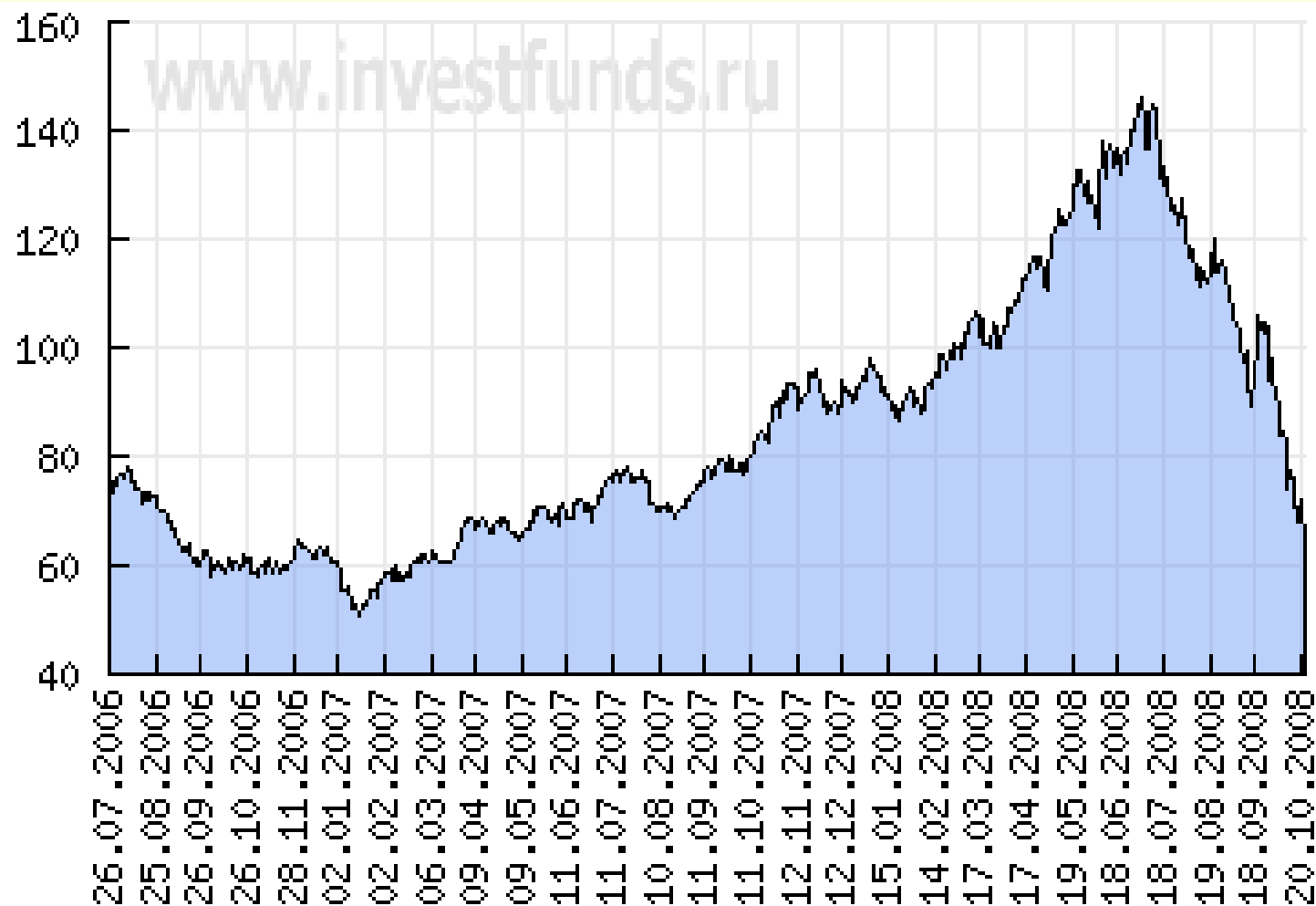
Схема „узалежнення” світової економіки від доларів США

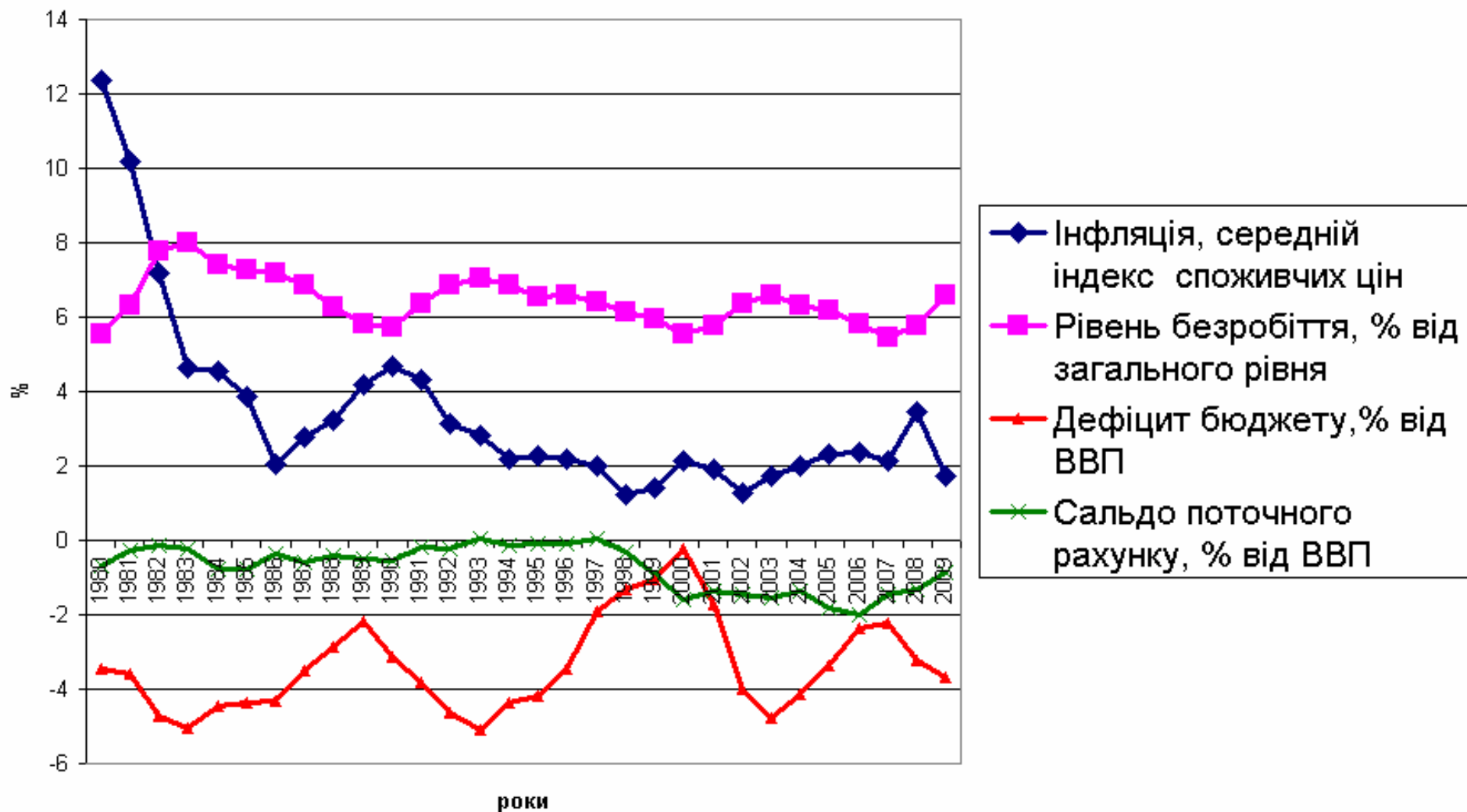
Ціни на нерухомість у США

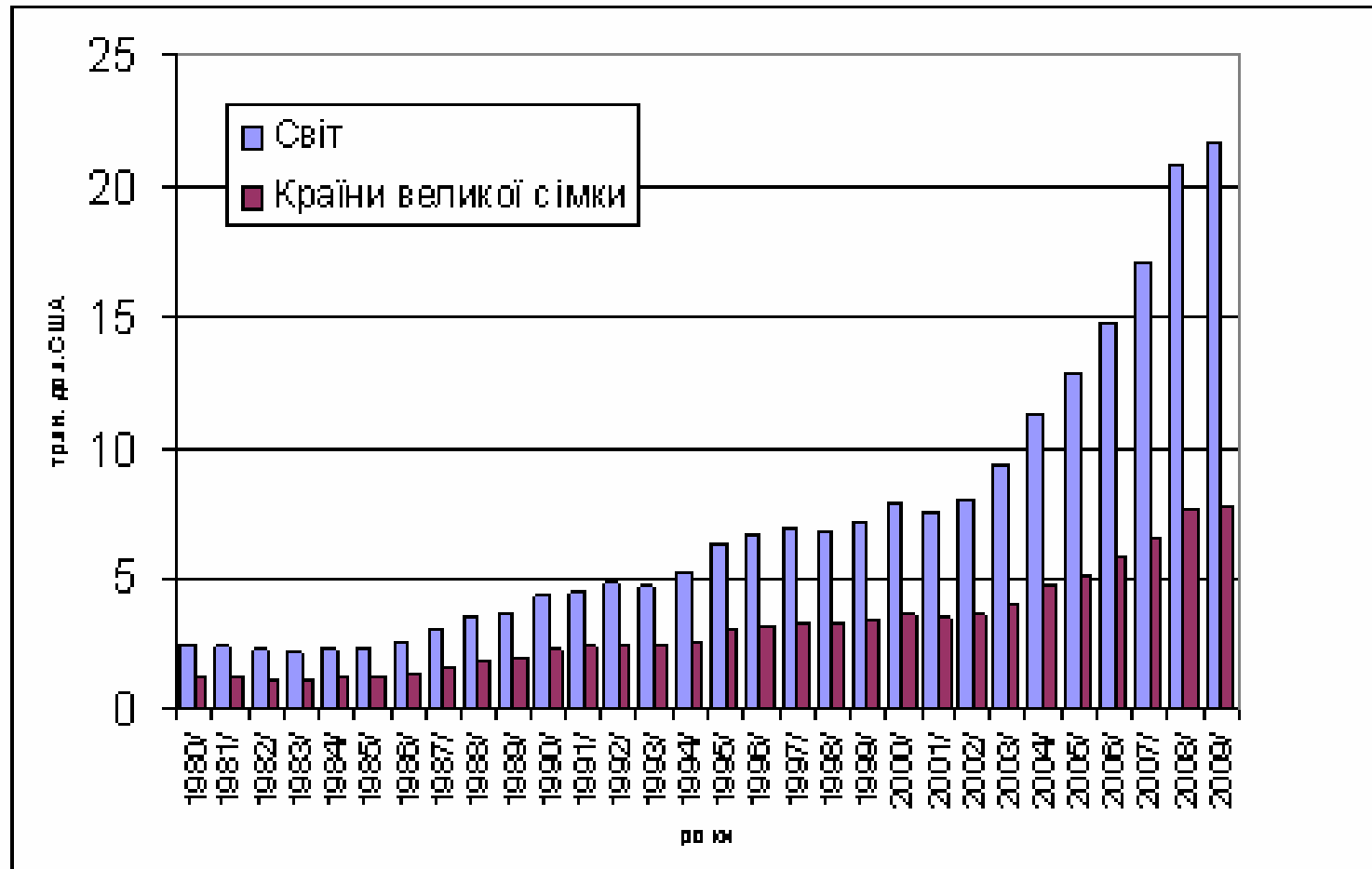
Ціни на нафту, дол.США/барель

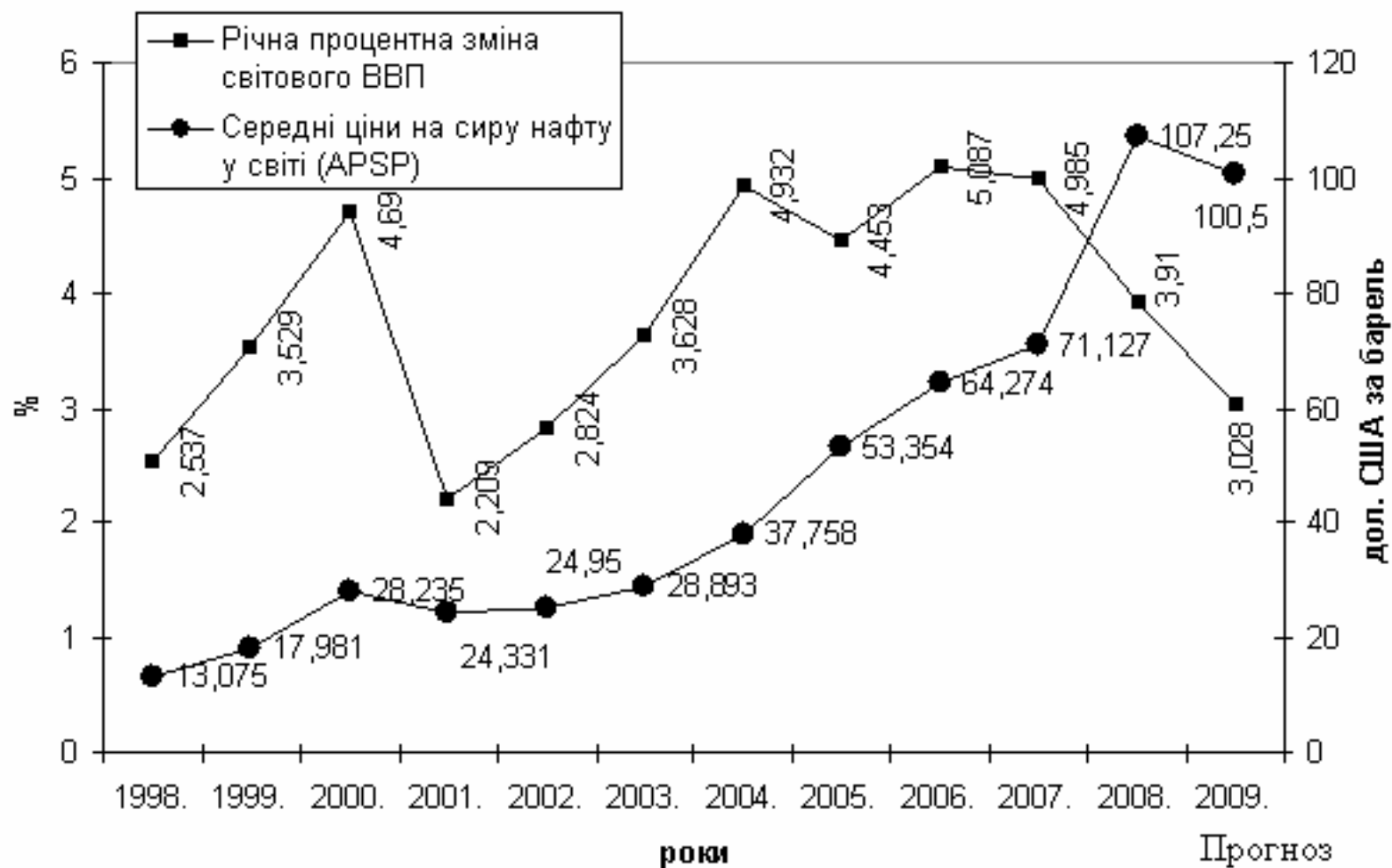
Сумарні показники країн великої сімки 1980-2009 (прогноз)

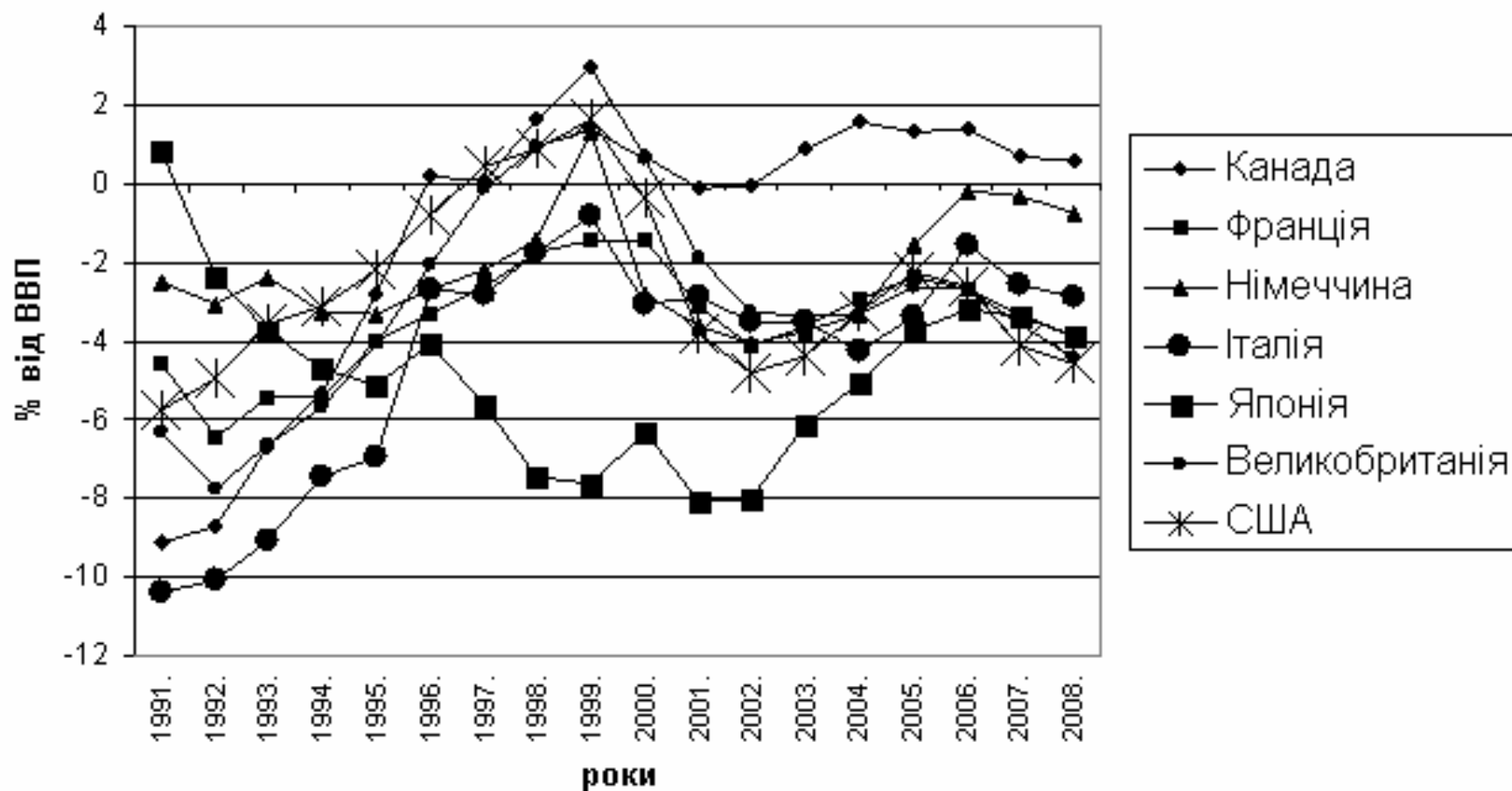
Динаміка світового експорту за 1970-2008 (2009 – прогноз) рр., млн дол. США

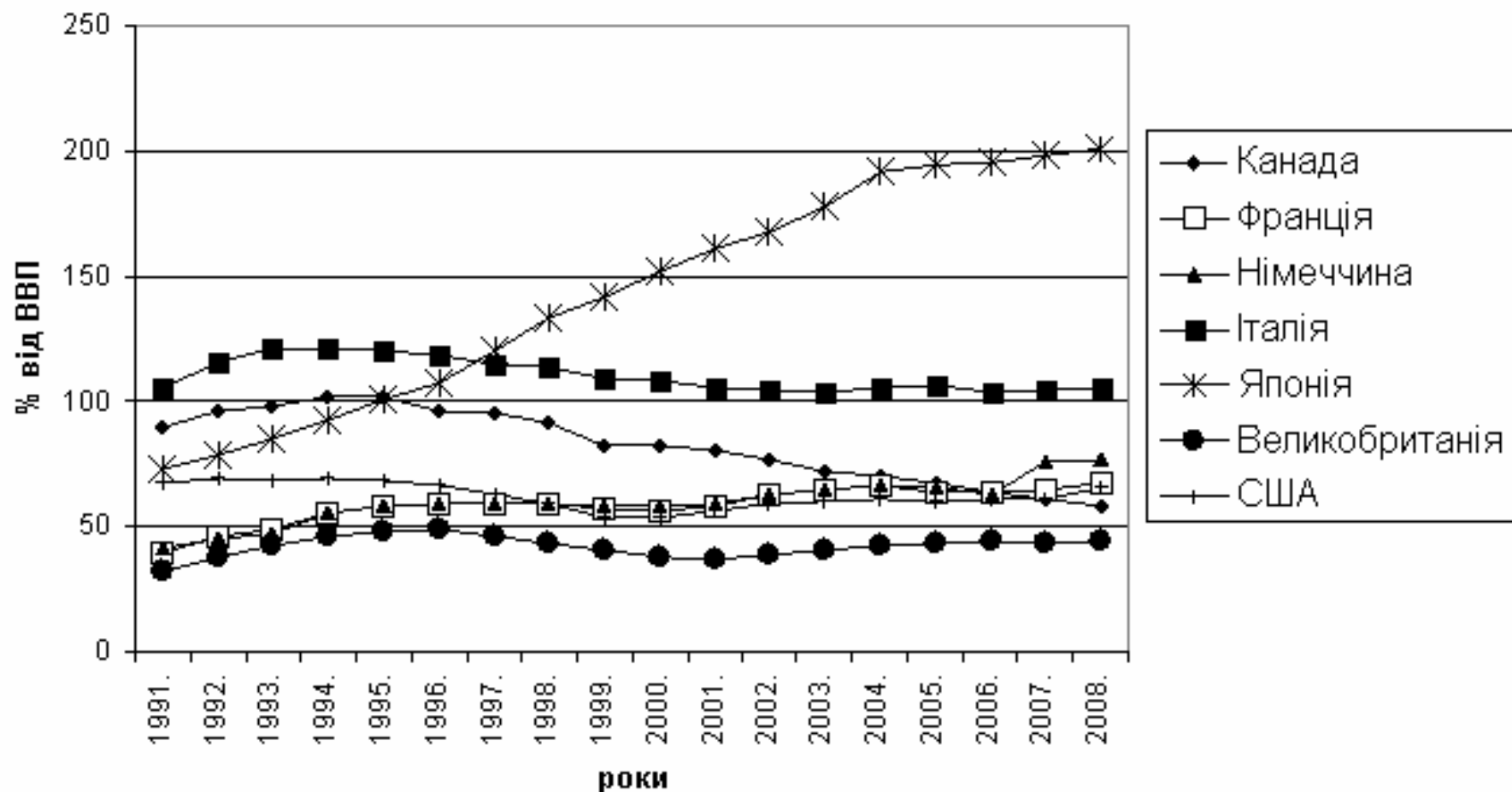
Світові ціни на сиру нафту та річна процентна зміна світового ВВП

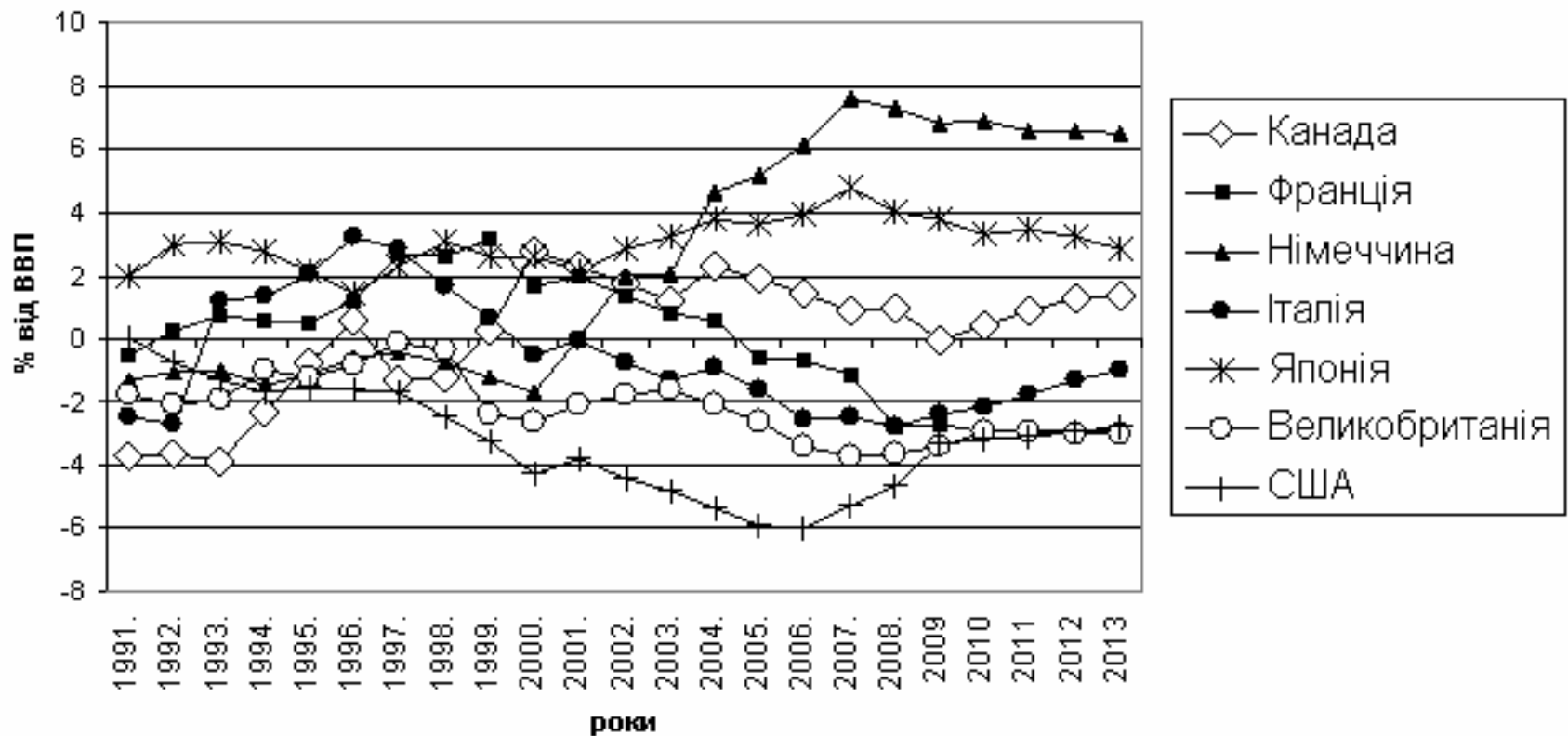
Дефіцит бюджету у країнах Великої сімки у 1991-2008 рр.

Державний борг, % від ВВП

Сальдо поточного рахунку, % від ВВП

Економічний розвиток

- багатовимірний процес, який передбачає глибоку модернізацію та переорієнтацію всієї економічної та соціальної системи і, поряд із зростанням доходів і виробництва, передбачає здійснення радикальних змін в інституційній, соціальній та адміністративній структурах.

■ Економічне зростання -

полягає у простому збільшенні реального ВВП країни в одному періоді порівняно з іншим

- *(зазначимо, що, очевидно, у наявних програмах більшості політичних партій України при визначені стратегії йдеться швидше про економічне зростання, а не розвиток).*

Економічний розвиток:

$$Y = f(P, R, T, X, N),$$

де: Y – темпи зростання валового національного продукту; f – функція; P – чисельність працездатного населення (а не загальна чисельність населення); R – сумарна вартість капітальних активів; T – рівень розвитку технічних засобів та технологій; X – якість суспільних інституцій; N – якість довкілля.

$$Y = -3465,6 + x_1 * 0,53 + x_2 * 0,82 + x_3 * 0,52 + x_4 * 0,56 - x_5 * 0,77 - x_6 * 0,7 - x_7 * 0,84 - x_8 * 0,62 - x_9 * 0,52 - x_{10} * 0,53 - x_{11} * 0,76$$

- $R=0,97$; $R^2=0,94$; $DW=1,85$
- X_1 - кількість організацій, які виконують наукові дослідження і розробки;
- x_2 - чисельність студентів у вищих навчальних закладах III–IV рівнів акредитації;
- X_3 - валове виробництво сільськогосподарської продукції;
- X_4 - прямі інвестиції з України;
- X_5 - чисельність спеціалістів, які виконують наукові і науково-технічні роботи;
- X_6 - кількість впроваджених нових технологічних прогресивних процесів;
- X_7 - економічно активне населення у віці 15-70 pp;
- X_8 - чисельність студентів у вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації;
- X_9 - рентабельність продукції сільського господарства;
- X_{10} - обсяг шкідливих викидів;
- X_{11} - обсяг виробництва цукру.

Наслідки нелегітимності первинного накопичення капіталу

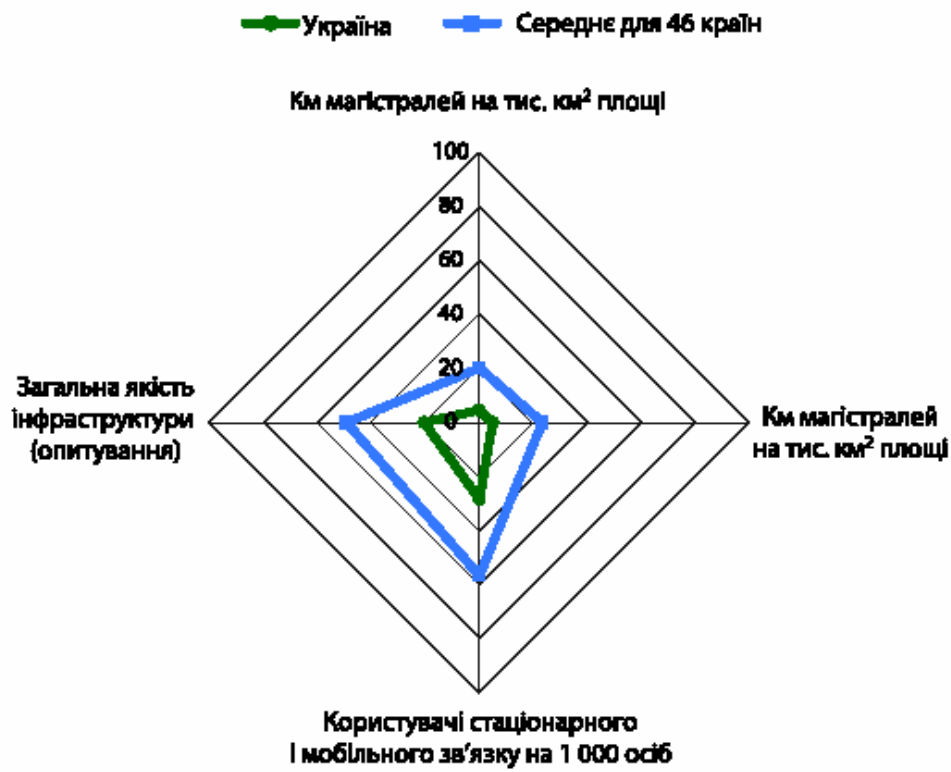

***Загрози, що у перспективі
обмежуватимуть
потенціал економічного
розвитку України***

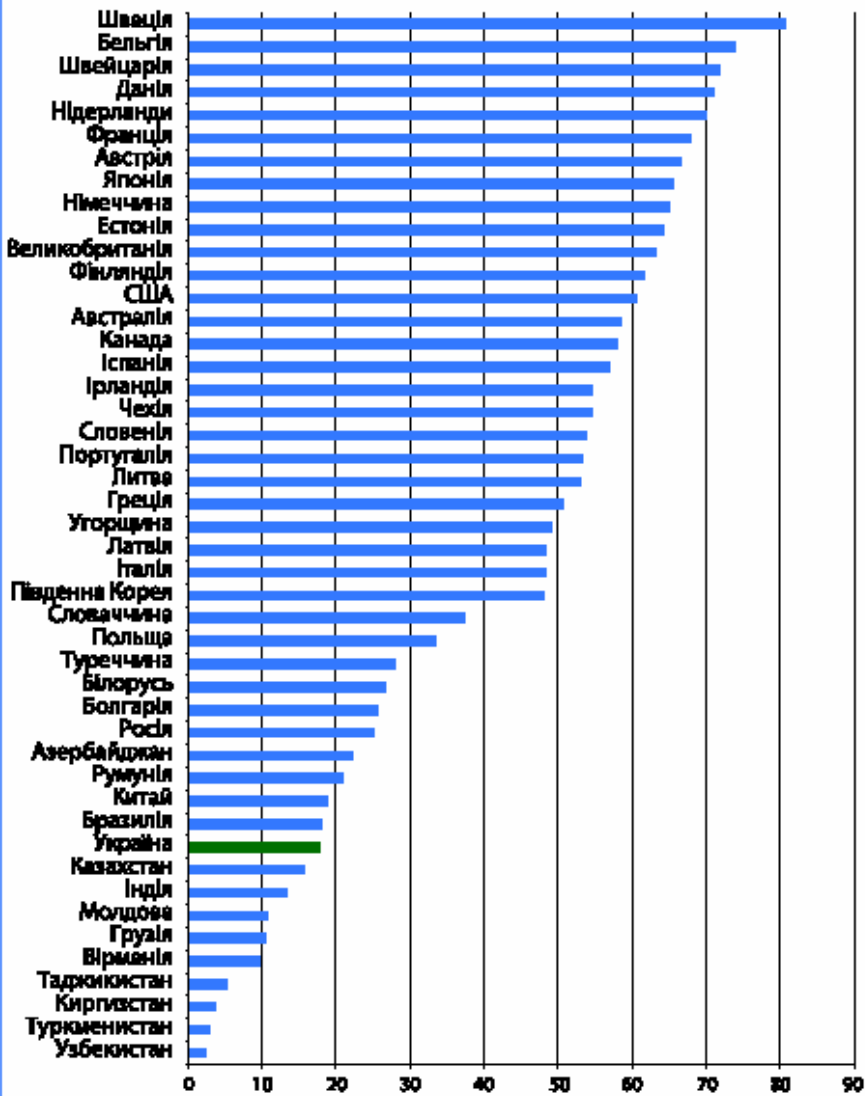
Політичні та інституційні

- **Внутрішні:**
- **(1) відсутність реальної (науково-обґрунтованої) стратегії соціально-економічного зростання;**
- **(2) короткотерміновість політичних циклів;**
- (3) подальше збільшення кількості політичних партій та посилення протистояння між ними;
- (4) невиконання декларацій щодо відмежування представників бізнесу від владних повноважень, а також подальше проникнення у владну вертикаль представників кримінальних структур;
- **(6) намагання владною елітою закріпити соціальнонеприйнятні результати несправедливої приватизації державного майна, здійсненої у 90-х роках ХХ ст. в супереч поглибленню структурних деформацій та диспропорцій, внаслідок цього процесу;**
- (6) прийняття суперечливих або асоціальних нормативно-законодавчих актів;
- (5) невідповідність інституційного забезпечення пріоритетам реалізації концепції обмеженого соціально-економічного розвитку.

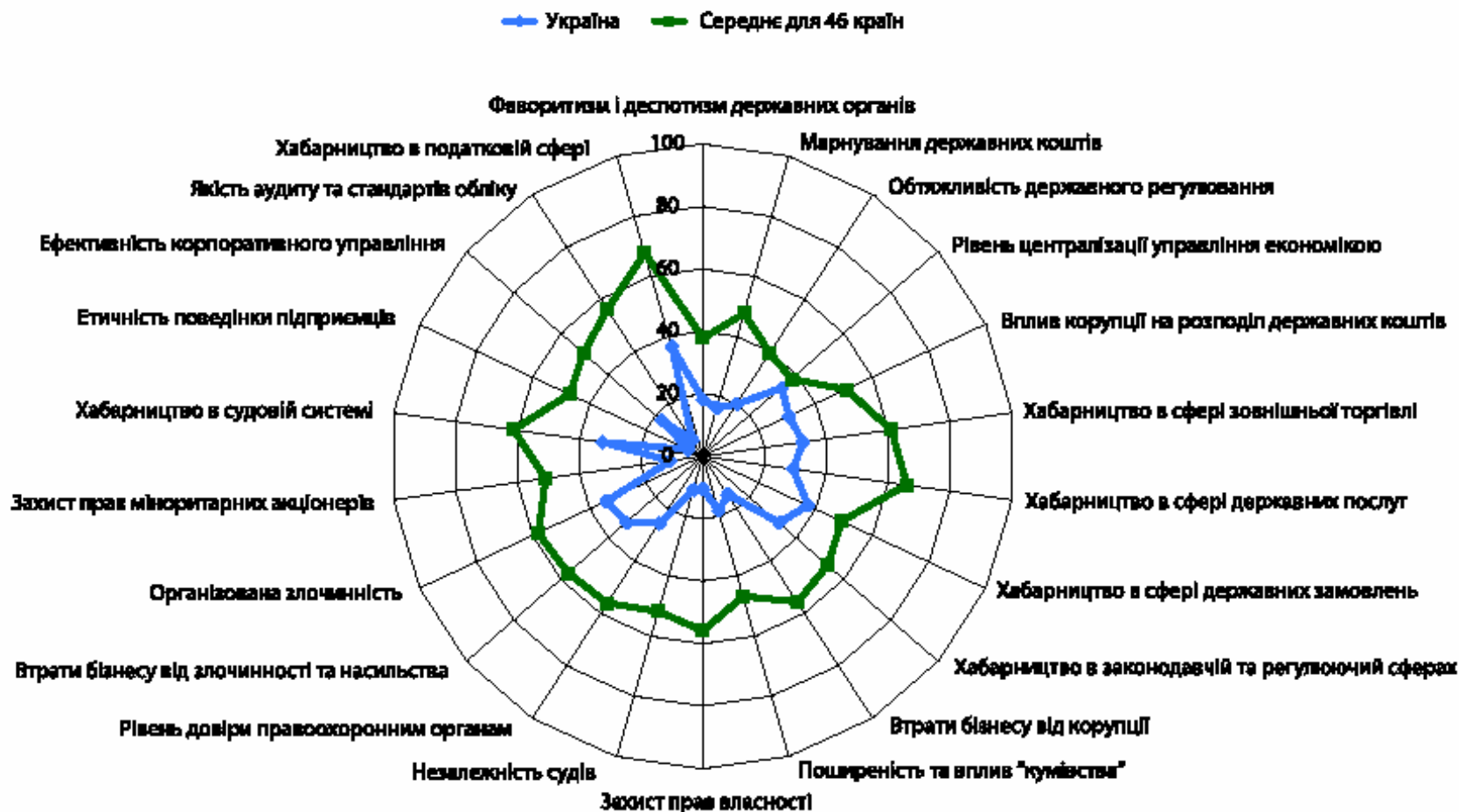
Сфера "Інфраструктура": Україна у порівнянні з середніми для 46 країн* та найкращими за кожним показником результатами (нормалізовані дані**)

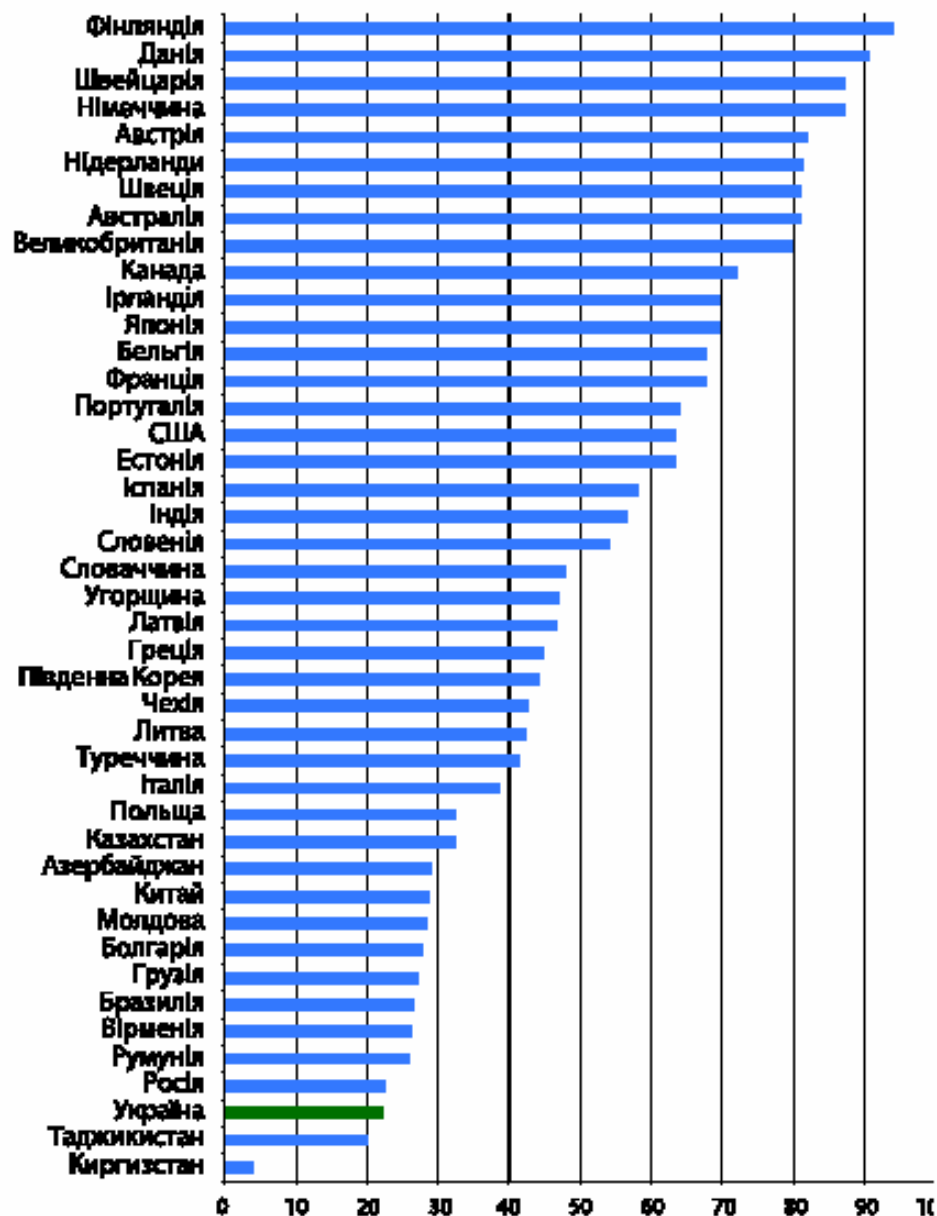
Рейтинг за сферою "Інфраструктура" (середнє з нормалізованих даних*)

Сфера "Інституції": Україна у порівнянні з середніми для 43 країн та найкращими за кожним показником результатами (нормалізовані дані*)

Рейтинг за сферою "Інституції" (середнє з нормалізованих даних*)

■ **Зовнішні:**

- (1) невизначеність геополітичного вектора;
- (2) подальше загострення політичних та економічних стосунків з РФ;
- (3) активізація сепаратистських настроїв у Південно-Східному регіоні країни;
- (4) посилення „євроєгоїзму”.

Фінансові

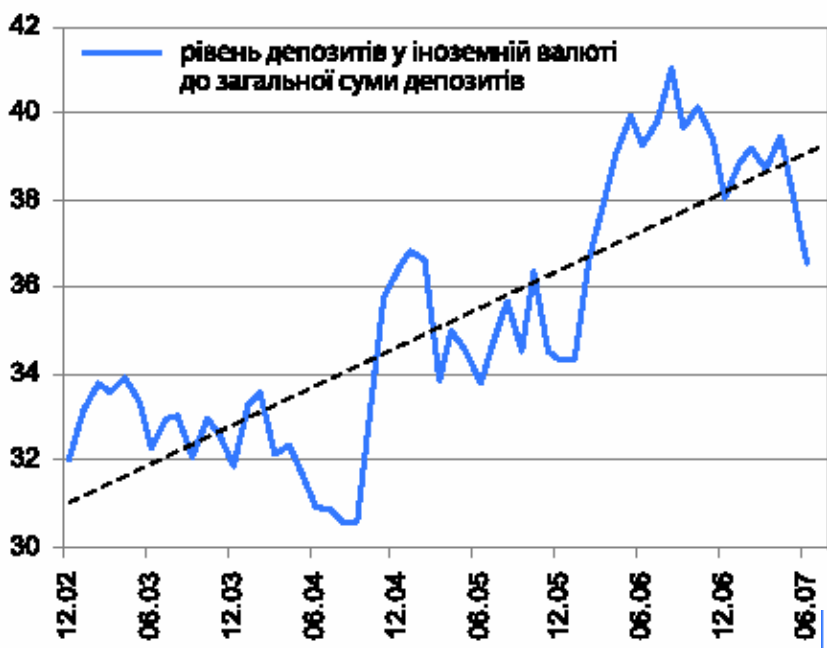
■ Внутрішні:

- (1) зростання державного боргу (з 84,5 млрд грн. у 2007 р. до 243,9 млрд грн. у 2020 р., що становить, відповідно 10,5% та 21,6% у відношенні до ВВП);
- (2) зростання рівня доларизації економіки (мається на увазі не лише щодо долара США, але й інших вільноконвертованих валют) – з 40% у 2007 р. до 55% у 2020 р.;
- (3) валютні дисбаланси – істотне переважання суми виданих кредитів над сумою депозитів (у 2007 р. – приблизно у 1,5 рази);
- (4) завищені ціни на нерухомість і загроза іпотечної кризи;
- (5) зниження обсягів валютних резервів через покриття витрат, пов'язаних з обслуговуванням зовнішнього боргу;
- (7) значний рівень інфляції (Україна знаходиться на першому місці за цим показником серед 46-и розвинених і трансформаційних економік світу);
- (8) передевальвація гривні (відповідно до паритету купівельної спроможності) і штучне її утримання у відношенні до долара США.

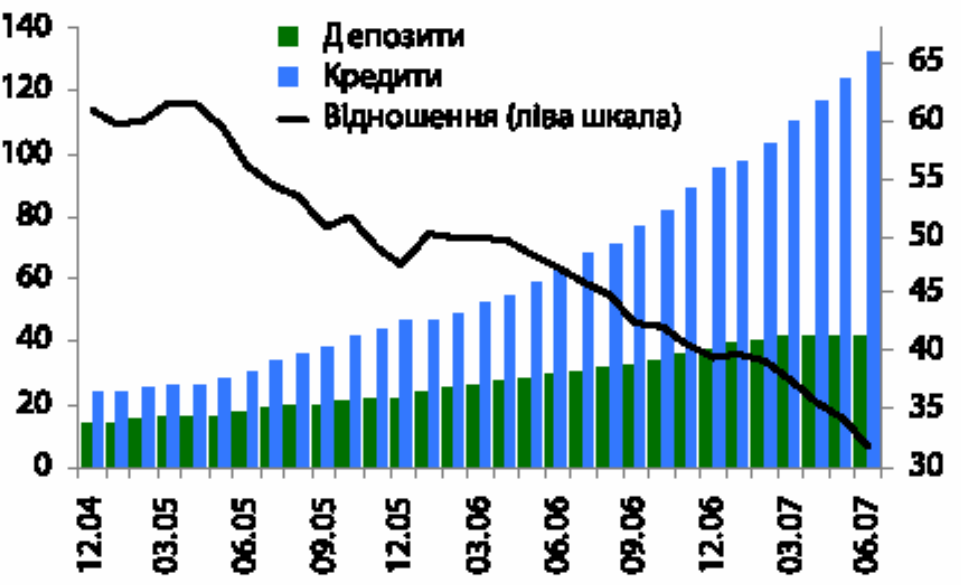
■ **Зовнішні:**

- (1) посилення світової фінансової кризи;
- (2) можлива диверсифікація ринку нафти на користь євро та російського рубля (можливо – китайського юаня);
- (3) нарощування зовнішнього боргу у зв'язку з виконанням зобов'язань перед міжнародними фінансовими організаціями, вимоги яких часто суперечать стратегічним інтересам України;
- (4) непродуктивний вплив капіталу з України (за оцінками проф. З.Варналія щорічні обсяги непродуктивного впливу капіталів з України становлять **1,5-3 млрд. дол. США**, а протягом 1991-2006 рр. з економіки України виведено близько **50 млрд. дол. США**).

Рівень фінансової доларизації

Валютні дисбаланси

Реальний ефективний обмінний курс гривні у разі валютної диверсифікації

Роки	Реальний ефективний обмінний курс (РЕОК)*	РЕОК (за умови використання євро замість долара США, а також з використанням російського рубля)	РЕОК (за умови використання рубля та долара США замість євро)	РЕОК (за умови використання євро замість російського рубля, а також з використанням дол США)
1996	15,3178229	15,4943831	15,18077221	2,008289
1997	1,48684651	1,58847067	1,411325787	1,935755
1998	2,02526364	2,15979485	1,920687663	2,528493
1999	3,25304886	3,37017677	3,170905224	4,194028
2000	4,01955488	3,83970989	4,149974754	5,339065
2001	3,98372367	3,73973529	4,168479754	5,242344
2002	4,14860579	4,01497823	4,249505239	5,264627
2003	4,54600235	4,84949382	4,296552158	5,471458
2004	4,73360131	5,32169755	4,290188936	5,577891
2005	4,53615803	5,12020787	4,114063526	5,383756
2006	4,7182377	5,3745567	4,2897	5,366108
2007	4,9138107	5,8664397	4,2918	5,467783
2008	5,036845	6,434245	4,124425	5,4168

Економічні

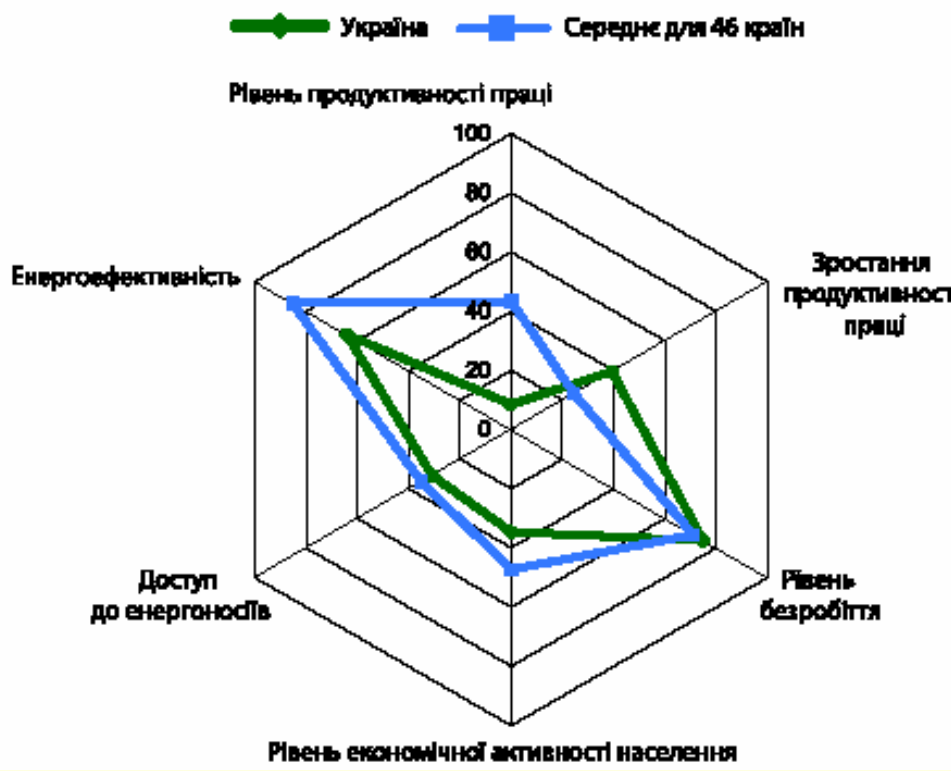
■ Внутрішні:

- (1) переважання торговельної сфери у структурі ВВП у розрізі галузей;
- (2) зниження темпів зростання ВВП (за оптимістичним сценарієм – **3 7,2% у 2008 р. до 2,3% – у 2020 р.**);
- (3) зростання дефіциту бюджету (**з 2,3% у 2008 р. до 3% у 2020 р. – за оптимістичним сценарієм та до 6% – за песимістичним**);
- (4) випереджаюче зростання ВВП у порівнянні з валовим нагромадженням основного капіталу;
- (5) зменшення в суб'єктів усіх форм власності капітальних активів (орієнтовно на **40% у порівнянні з 1990 р.**);
- (6) зростання рівня енергоємності (тон у нафтовому еквіваленті на одиницю ВВП) – Україна займає **42-е із 46-и** позицій, поряд з Казахстаном, Туркменістаном та Узбекистаном;
- (7) екстенсивне вичерпання ресурсів без урахування інтересів майбутніх поколінь;
- (8) зростання рівня тіньового сектора економіки (за різними оцінками у 2007 р. він становив **від 40 до 60%** у відношенні до ВВП);
- (9) зниження рівня конкурентноздатності вітчизняної економіки загалом.

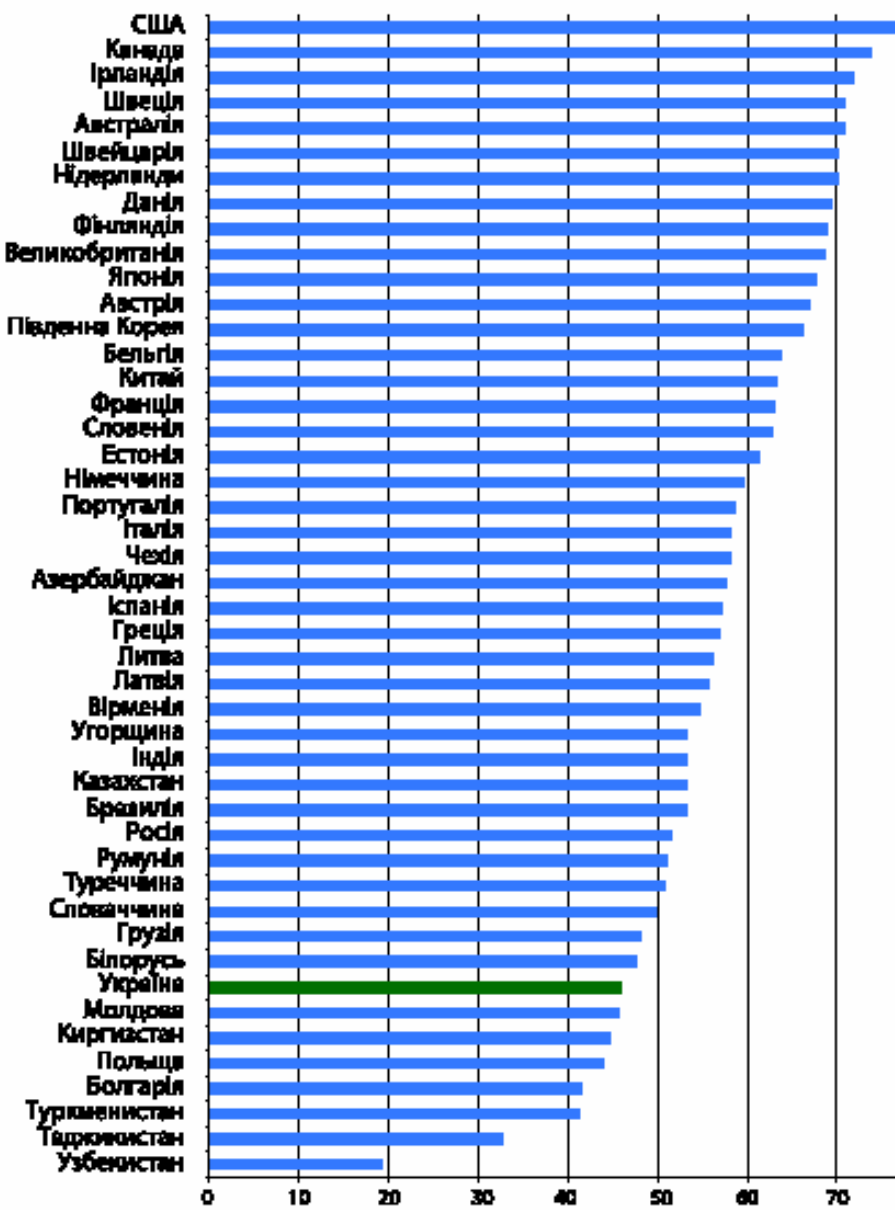
■ **Зовнішні:**

- (1) посилення економічної інтеграції у межах ЄСП – аж до втрати суверенітету;
- (2) подальше погіршення сальдо платіжного балансу та структура зовнішньої торгівлі;
- (3) „скуповування” вітчизняних стратегічних підприємств іноземними суб'єктами господарювання.

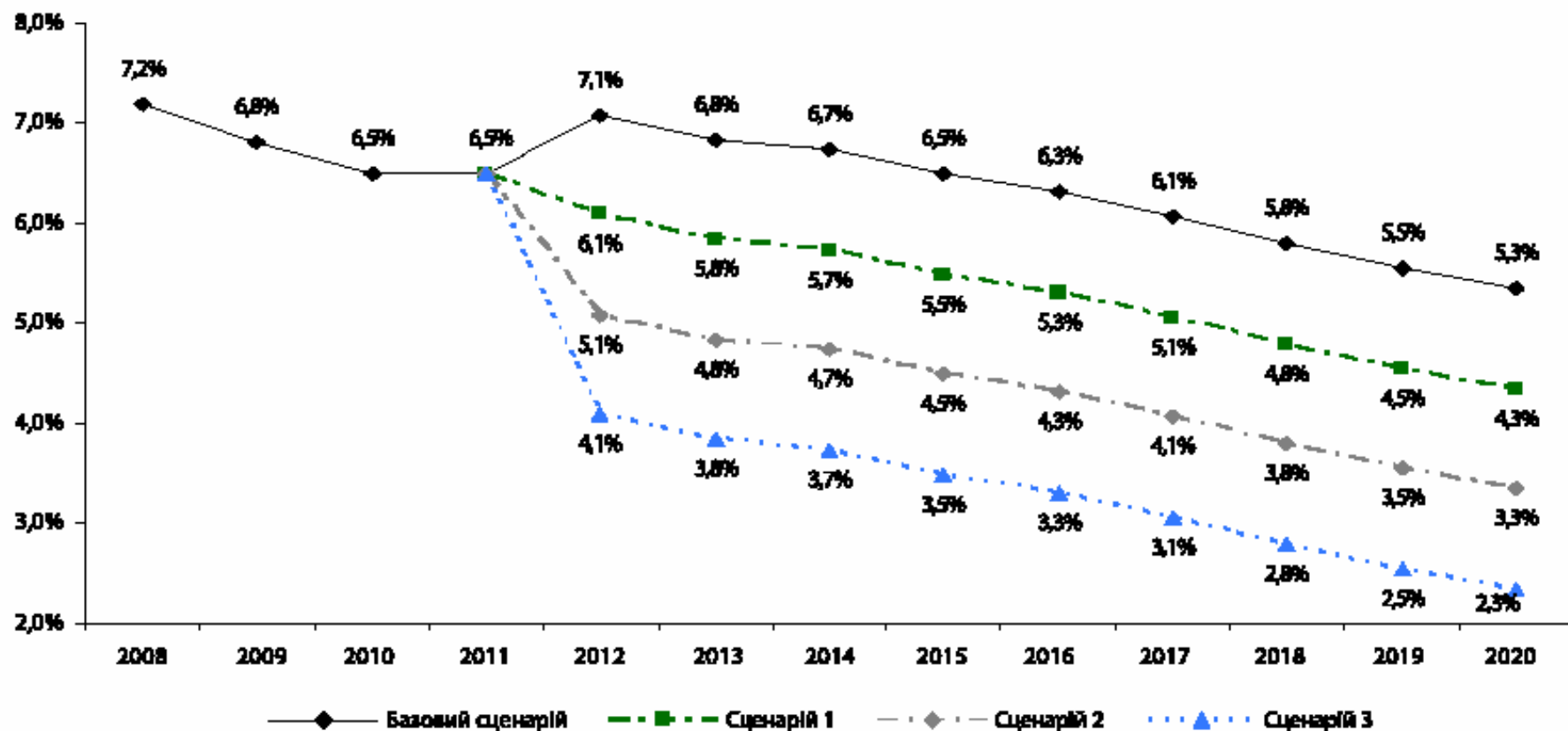
Сфера “Ресурси та ефективність їх використання”: Україна у порівнянні з середніми для 46 країн* та найкращими за кожним показником результатами (нормалізовані дані**)

Рейтинг за сферою “Ресурси та ефективність їх використання” (середнє з нормалізованих даних*)

Темпи реального зростання ВВП у прогностичному періоді: сценарії

Динаміка компонентів показника економічної свободи (максимальна кількість балів 100) у період з 2000 по 2007 рр.

Показники	Білорусь			Росія			Польща			Литва			Україна		
	2000	05	07	2000	05	07	2000	05	07	2000	05	07	2000	05	07
1. Свобода для бізнесу	30	10	54,5	30	30	66,6	50	50	56,1	50	50	86,4	30	30	54
2. Свобода торгівлі	52,6	64	62,2	52,4	63,2	62,6	89,8	74,2	76,6	96	79	76,6	85	71,2	72,2
3. Фіскальна свобода	72,2	84,2	87,9	83,1	94,3	86,3	72,1	78,9	79,1	80,3	88,5	91	74,9	88,7	89,1
4. Свобода від держави	52,6	49,4	66,9	67,9	65,4	71,6	47,9	44,8	55,3	71,2	71,8	76,6	33,5	82	61,9
5. Монетарна свобода	32,5	42,7	61,4	57,5	65,6	62,8	66,9	82,3	80,3	72,4	90,1	81,2	63	76,2	68,4
6. Свобода інвестицій	30	30	20	50	30	30	70	50	50	70	70	70	50	30	30
7. Фінансова свобода	30	30	10	30	30	40	50	70	50	50	90	80	30	50	50
8. Права власності	30	30	20	50	30	30	70	50	50	50	50	50	30	30	30
9. Свобода від корупції	10	42	26	30	27	24	50	36	34	30	47	48	30	23	26
10. Свобода на ринку праці		70,4	64,7		65,8	66,2		53,9	56,2		58	60,1		56,3	51,8

Демографічні

Внутрішні:

- зменшення загальної чисельності населення України **у 2050 р. до 29,0 млн осіб;**
- зростання співвідношення чисельності осіб у віці від 60 і більше років та чисельності осіб віком від 15-и до 59-и років (**від 28% у 1990 р. до 52% – у 2050 р.);**
- зростання частки населення, що проживає в міських поселеннях (**з 67,5% у 1990 р. до 72,5% – у 2050 р.),** при загрозливій тенденції переміщення соціально-деструктивного прошарку міського населення у сільську місцевість.

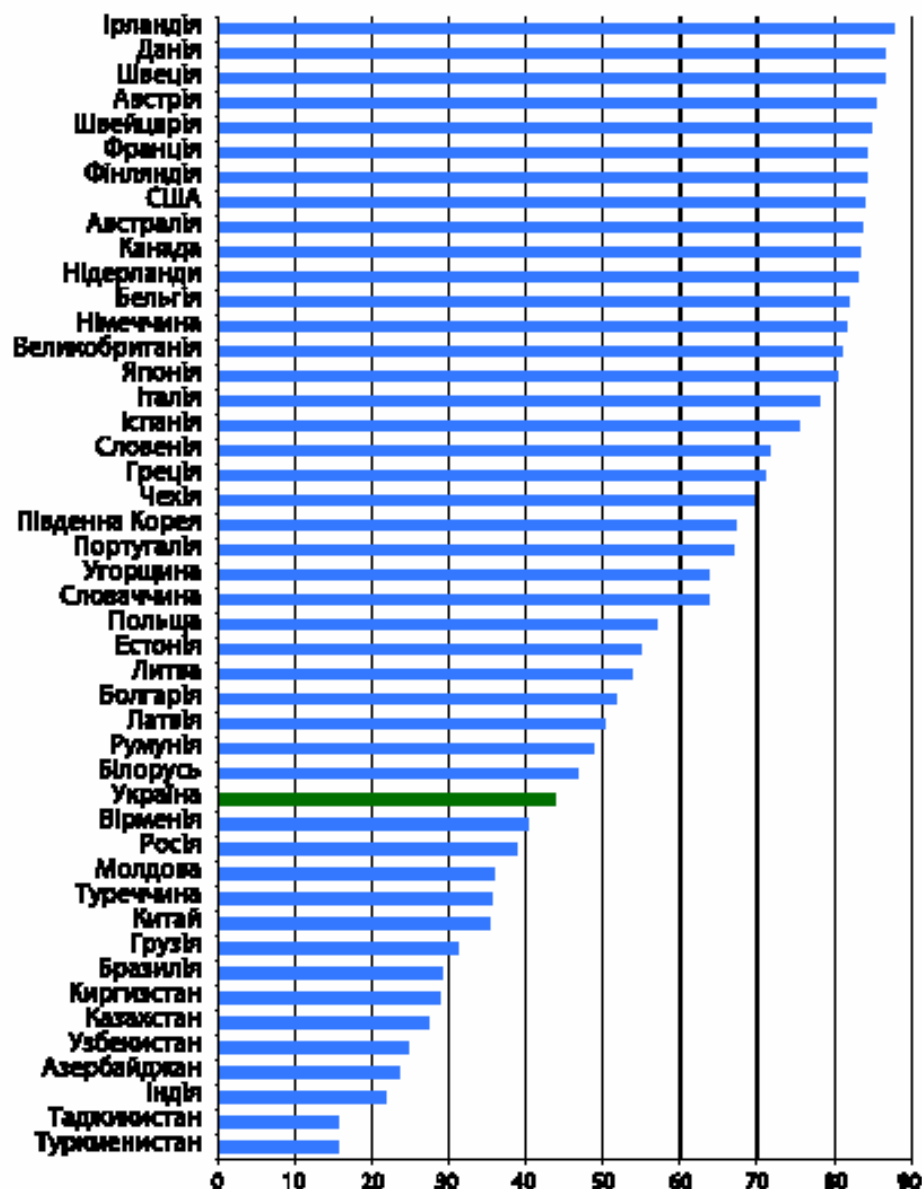
Зовнішні:

- у короткостроковій перспективі зменшення чисельності спеціалістів вищої та середньої кваліфікації (з врахуванням тих осіб, що одержали освіту за рахунок державного фінансування) у процесі інтенсифікації міжнародної трудової еміграції та посилення тенденції до еміграції членів сімей мігрантів;
- повернення у довгостроковій перспективі мігрантів пенсійного віку;
- збільшення чисельності нелегальних трудових мігрантів з країн Азії та Африки з метою тимчасового перебування в Україні у процесі нелегальної міграції у європейські країни.

Соціальні

- Зменшення темпів зростання реальних видатків на основні види освіти у розрахунку на одну особу (з 30,9% у 2002 р. до 6,8% – у 2020 р.);
- зростання видатків з державного бюджету на охорону здоров'я у відсотках до ВВП (з 3,2 у 2001 р. лише до 4% – у 2020 р.); зростання відношення кількості пенсіонерів до зайнятих в економіці, тобто навантаження на одного працюючого (з 1,0 у 2000 р. до 1,5% – у 2020 р.)

Рейтинг за сферою "Рівень життя та здоров'я" (середнє з нормалізованих даних*)

Технологічні

- **Внутрішні:**

- (1) зменшення чисельності наукового та науково-технічного персоналу;
- (2) зниження рівня витрат на НДіДКР у ВВП.

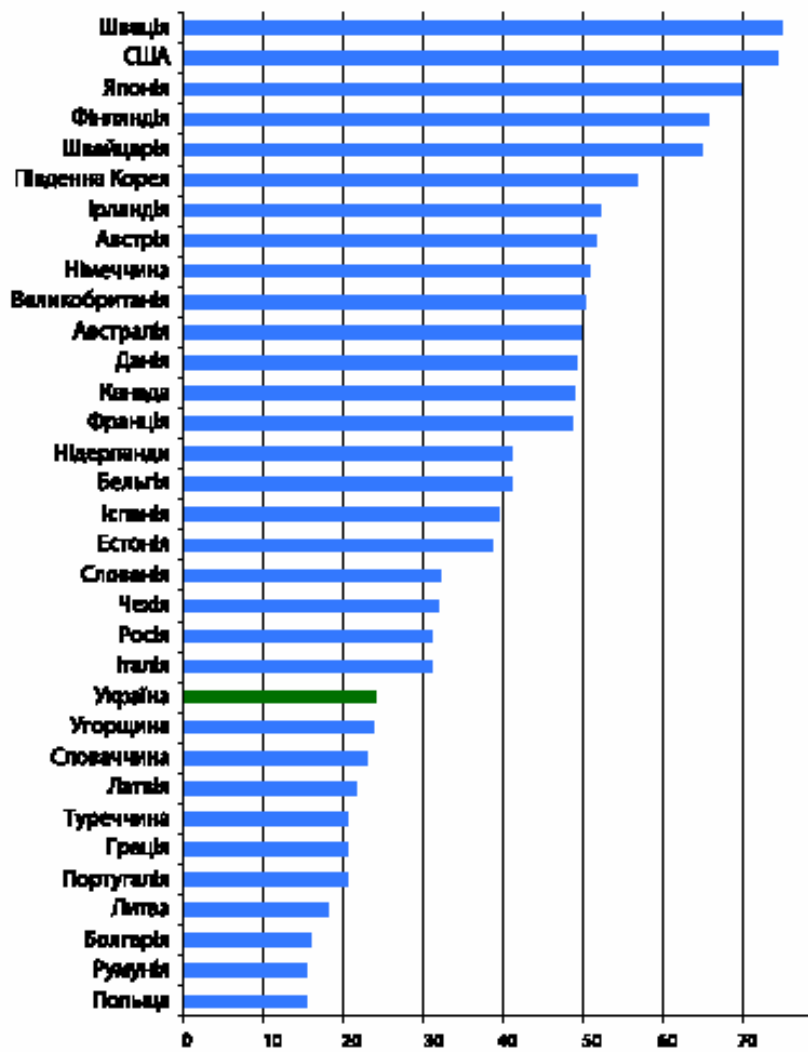
- **Зовнішні:**

- (1) посилення тенденції до „відтоку інтелекту”;
- (2) нелегальний трансфер передових технологій з України;
- (3) трансфер морально застарілих технологій з інших країн світу в Україну.

Сфера “Економіка знань”: Україна у порівнянні з середніми для 46 країн* та найкращими за кожним показником результатами (нормалізовані дані**)

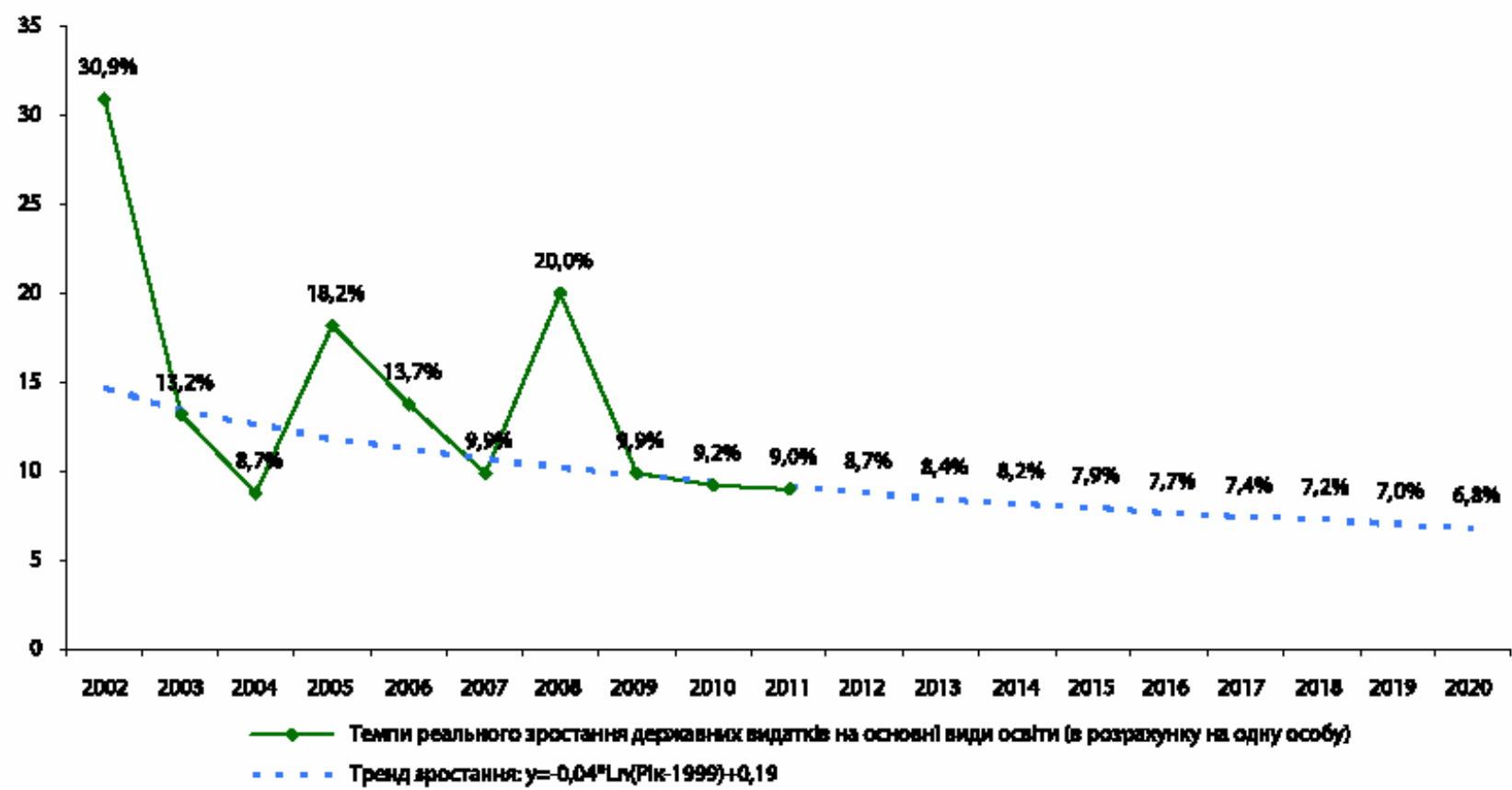

Рейтинг за сферою “Економіка знань” (середнє з нормалізованих даних*)

Графік 68.

Темпи зростання реальних видатків на освіту основних видів, %

Екологічні

- **Внутрішні:** виснаження ґрунтів внаслідок відсутності сівозміни – загалом Україна займає 25-е місце серед 46-и країн – за якістю використання земель, 22-е із 46-и – за показником біорізноманіття, 38-е із 46-и – за якістю води.

-
- **Зовнішні:** трансфер в Україну шкідливих та морально застарілих технологій, зважаючи на недосконалість законодавства у цій сфер – Україна посідає 36-е із 46-и місць за показником участі у міжнародних угодах щодо захисту довкілля.

Передумови нарощування потенціалу у процесі формування соціально-економічної моделі обмеженого зростання

Внутрішні:

- вигідне географічне та геополітичне розташування;
- сприятливі кліматичні умови для розвитку сільського господарства;
- часткове повернення іллегального капіталу з офшорних центрів;
- досить високий рівень науково-технічного персоналу;
- частка громадян з початковим рівнем освіти понад 95%;
- наявність статусу країни з ринковою економікою;
- наявність статусу учасника СОТ.

Зовнішні:

- посилення співпраці з країнами ЄС;
- реальні перспективи вступу у НАТО;
- зовнішній „тиск” щодо політичної стабілізації та зменшення рівня тіньового сектора економіки зі сторони розвинених країн-стратегічних партнерів;
- перспектива проведення чемпіонату з футболу „Євро-2012”.

До основних цілей реалізації макромоделі сталого обмеженого структурнозбалансованого економічного розвитку з нагромадженням ресурсів для майбутніх поколінь:

- (1) підвищення рівня конкурентоспроможності людського капіталу та соціальний прогрес;
- (2) обмежене стійке економічне зростання, що базується на інноваціях, з нагромадженням ресурсів для майбутніх поколінь;
- (3) екологічна стійкість або мінімізація екологічних ризиків з урахуванням нагромадження трансакційних витрат майбутніх періодів на усунення наслідків погіршення рівня екологічної безпеки.

Дякуємо за увагу!